

16. Городиський З. Постановня, діяльність і значення Української Національної Ради в Києві – в час Другої світової війни // Календар – альманах “Нового шляху” на 1982 рік. – Торонто, б.р.
17. Червак Б. Олена Теліга. Життя і творчість. – К., 1997.
18. М. С. Кров на квітах // Самостійна Україна. – 1948. – № 1-2.
19. Лашенко О. Зі щитом // На зов Києва: Український націоналізм у II світовій війні. Збірник статей, спогадів і документів / Зред. К. Мельник, О. Лашенко, В. Верига. – К., 1994.
20. Сарма-Соколовський М. Моя причетність до ОУН. – К.; Торонто, б.р.
21. Зайцев Ю. Націоналістичне підпілля на території Миколаївщини в 1941 – 1944 р.р. – Миколаїв, 2006.
22. Архів наукового проекту “Незнані герої” (м. Запоріжжя). – Ф.3. – Оп.1. – Спр.4.
23. Гартимів М. Землею українською... // На зов Києва: Український націоналізм у II світовій війні. Збірник статей, спогадів і документів / За ред. К. Мельник, О. Лашенко, В. Верига. – К., 1994.
24. Архів Управління СБУ в Запорізькій області. – Фонд припинених справ. – Спр. П-17864.
25. Вам, що впали: в двадцять і п'ять річницю Першого та п'яту Другого Базару // Другий Зимовий похід. Листопадовий рейд. Базар. – К., 1995.
26. Архів Центру досліджень визвольного руху (м. Львів). – Ф. Ярослава Гайваса. – Одиниця зберігання 105.
27. Бойко Ю. Шлях нації. – Париж; К.; Львів, 1992.
28. Сергійчук В. ОУН-УПА в роки війни. Нові документи і матеріали. – К., 1996.
29. Жданович О. На партизанському фронті // На зов Києва: Український націоналізм у II світовій війні. Збірник статей, спогадів і документів / За ред. К. Мельник, О. Лашенко, В. Верига. – К., 1994.
30. Лебідь М. УПА. Українська повстанська армія. Її генеза, ріст і дії у визвольній боротьбі українського народу за Українську Самостійну Соборну Державу. – Дрогобич, 1993. – Ч.1: Німецька окупація України.
31. Літопис УПА. Нова серія. – К.; Торонто, 2003. – Т. 7: Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ. 1949-1959.
32. Верига В. Похідні групи ОУН з перспективи часу // На зов Києва: Український націоналізм у II світовій війні. Збірник статей, спогадів і документів / За ред. К. Мельник, О. Лашенко, В. Верига. – К., 1994.
33. Мартинець В. Українське підпілля. Від УВО до ОУН: Спогади й матеріали до передісторії та історії українського організованого націоналізму. – Б.м., 1949.
34. Байбак П. “Смолоскип” ОУН на Слобожанщині // На зов Києва: Український націоналізм у II світовій війні. Збірник статей, спогадів і документів / За ред. К. Мельник, О. Лашенко, В. Верига. – К., 1994.

Summary

The attempt of Organization of Ukrainian Nationalists under the direction of the colonel A. Mel'nik to extend the on Naddniprovska region in the German-soviet war-time is reflected in the article. Leaning against the complex of sources and literature, an author determines the vector of Naddniprovska region of activity of OUN, as priority in the question of development of Ukrainians liberation fight. Lighting the problem, an author selects directions of activity of OUN: informatively-propagandist, analytical, declarative and organizationally-skilled.

В. М. Науменко

СТРУКТУРА ЕКОНОМІЧНОГО ШТАБУ ОСТ: ДИНАМІКА ФОРМУВАННЯ

Друга світова війна та німецька окупація принесли великі втрати для України. Як відомо, її економіка привертала до себе значну увагу Третього Рейху, тому що саме тут був зосереджений найважливіший на той час промисловий та сільськогосподарський потенціал Радянського Союзу. Ще задовго до початку воєнних дій на території СРСР, керівництво Третього Рейху почало розробляти питання економічного використання завойованих східних областей та створення економічних органів влади, які повинні були ці плани здійснювати.

Про Другу світову війну написано величезну кількість наукових праць, зокрема тих, у яких досліджено структуру органів управління на окупованій території, економічні аспекти війни тощо. Незважаючи на це, у радянській та сучасній українській науковій літературі малодослідженою залишається проблема створення, структури та практичної діяльності важливого органу окупаційної влади – Економічного Штабу Ост [див. напр. 1; 2]. У працях німецьких вчених цю тему досліджено більш повно, зокрема зроблено спробу проаналізувати діяльність даного органу у рамках усього економічного апарату Третього Рейху під час війни. Проте дослідники не акцентували увагу на формуванні економічних органів влади, а структуру Економічного Штабу Ост виносили в додатки у вигляді схем та таблиць [див. напр. 3; 4; 5; 6]. Тому авторкою поставлено завдання детально розглянути структуру Економічного Штабу Ост у рамках усієї Економічної Організації Ост та динаміку її формування.

В основу дій економічної окупаційної влади були покладені розроблені ще до війни принципи економічної політики на Сході. Економічним плануванням займалися одночасно Г. Герінг як уповноважений з чотирьохрічного плану [2, с.93-93], управління військової економіки та спорядження вермахту на чолі з генералом Г. Томасом [7, с.50] та керівник відділу промислового забезпечення армії генерал-лейтенант Е. Штудт [8, с.142].

При плануванні економічних органів влади для окупованого Сходу з самого початку повстало питання, чи потрібно створювати окремі економічні інстанції для територій, що тимчасово повинні були перебувати під управлінням військової влади. Через те, що першочерговим головним завданням використання господарського потенціалу захоплених територій було постачання війська, здавалось можливим передати економічну функцію командуючим тилловими військами та їх інстанціям. Проте це могло б завадити виконанню завдання укріплення німецької військової економіки за рахунок окупованих областей, тому що кожний командуючий перш за все намагався б в найбільшому обсязі забезпечити потреби війська, незважаючи на потреби загальної військової економіки Третього Рейху. Також при плануванні було враховано той факт, що війська Вермахту мали знаходитись на окупованій території досить короткий термін (план «Бліцкригу») і не могли забезпечити усталеність економічного управління. Тому було прийнято рішення створювати окремі економічні інстанції для територій, що знаходились під управлінням Вермахту та територій, що мали переходити у підпорядкування цивільних органів влади, і включати війська для управління економікою в обмеженому обсязі [13, с.27-28].

Результатом діяльності по розробці економічної підготовки стало виникнення “Директив по керівництву економікою у знову окупованих східних областях” (так звана “Зелена папка Герінга”), які надавались для керівництва господарством у зайнятих районах Радянського Союзу [9, с.40-41], та створення розгалуженої системи органів економічного управління на окупованій східній території, так званої Економічної Організації Ост (Wirtschaftsorganisation Ost) [10].

На чолі усієї організації стояв уповноважений по 4-річному плану Г. Герінг, від якого мали надходити загальні директиви по економічній політиці в окупованих районах Радянського Союзу. Слід зазначити, що уся організація економіки поділялась на три головні великі групи: М (Militär), до функцій якої входили озброєння та господарські засоби транспорту; Л (Landwirtschaft) – усі питання продовольчого забезпечення та сільське господарство; В (Wirtschaft) – промислова економіка, включно сировинне та виробниче постачання, а також питання лісового господарства, фінансові та банкові, трофейні, торгівлі та товарообігу, використання робітничої сили [9, с.26].

З самого початку рейхсмаршалл прагнув створити невеликий орган як військово-економічний генеральний штаб, щоб з його допомогою керувати та контролювати діяльність економічних окупаційних органів влади. Таким органом влади став Штаб економічного керівництва Ост (Wirtschaftsführung Stab Ost), який мав своїм завданням розробку в рамках усієї німецької військової економіки директив по використанню захоплених східних територій та забезпечення військових інтересів на весь період військових дій. Очолив його статс-секретар по чотирьохрічному плану П. Кернер, який був особистим представником Г. Герінга у питаннях, що стосувалися економічної діяльності окупованих областей СРСР. До складу Штабу економічного керівництва Ост входили представники головнокомандування Вермахту, Управління військової економіки та спорядження і 4 державні секретарі [11]. Цей орган мав стати вищим економічним органом влади в окупованих районах, саме від нього повинні були надходити основні директиви [12, с.51].

Наступною ланкою Економічної організації Ост став Економічний Штаб Ост (Wirtschaftsstab Ost). 21 лютого 1941 року Г. Томас видав наказ про створення органу під кодовою назвою “Економічний Штаб Ольденбург”, завданням якого спочатку також була розробка економічних цілей східної кампанії, а з 9 червня цього ж року організація отримала назву Економічний Штаб Ост. За час свого існування він змінив декілька керівників. Так, з 25 березня 1941 року до 30 червня 1942 року на чолі штабу знаходився генерал-лейтенант В. Шуберт. З 1 липня по 3 серпня 1942 року – генерал Г. Томас, а після нього цей орган очолив генерал О. Штапф [8, с. 145]. Ця установа мала стати виконавчим органом в усіх східних регіонах, що перебувала під владою військових, і головним завданням її діяльності була організація економічного будівництва в окупованих територіях, з тим, щоб першочергово забезпечити продовольче та промислове постачання армії з завойованих районів, а також підтримка місцевої військової економіки у рамках, відповідним потребам Третього Рейху [13, с. 29]. Організаційна схема Економічного Штабу Ост виглядає так [14]:

Економічний Штаб Ост

генерал-лейтенант В. Шуберт

Група керівництва

полковник доктор Муссет

<u>Шеф-група М</u>	<u>Шеф-група W</u>				<u>Шеф-група La</u>
Полковник Льюбах	доктор Г. Шльотерер				доктор Ріке
Економічні інспекції	Норд	Мітте	Зюд	Вестфалія	Гессен
Економічні команди	5	4	9	4	
Філії	2	3	4	1	

Штаб безпосередньо підпорядковувався рейхсмаршалу та Штабу економічного керівництва Ост. У своєму складі Економічний Штаб Ост мав групу керівництва, яка мала координувати усю роботу штабу, та 3 шеф-групи – М, W та La, які займались, відповідно, військовими питаннями, промисловістю та сільським господарством. Група керівництва складалась з відділів управління та організації, воєнно-економічних повідомлень, ад'ютантури, відділу перекладачів, юридичної консультації та відділу з питань праці, який пізніше було перетворено на окрему групу. Шеф-група М, у свою чергу, розподілялась на 7 відділів – армії, воєнно-морських та воєнно-повітряних сил, відділ управління, транспорту та сполучення, технічний відділ та загальний відділ потреб війська; шеф-група W складалась з відділу промислової, загальної економіки та особливих груп по окремим найважливішим для військової економіки галузей промисловості; шеф-група La – з відділу виробництва та обліку. Кожний відділ поділявся на окремі групи та підгрупи, які відповідали за окремі сфери діяльності відділу [10]. Кожна з цих ланок мали своїх керівників, постійних представників, референтів, зв'язкових з іншими інстанціями [14; 15].

На місцях Економічному Штабу Ост підпорядковувались економічні інспекції (Wirtschaftsinspektion): Норд, Мітте, Зюд, Вестфалія та Гессен. Економічна інспекція Норд повинна була діяти на території Прибалтики та північної Росії, Мітте – на території Білорусі та західних областях Росії, Зюд – на території України та південної Росії, Вестфалія – на території Кавказу. Економічна інспекція Гессен створювалась як допоміжна і її основна група управління знаходилась у Боркумі [10]. Персонал цієї інспекції тимчасово вводився у дію в тому разі, якщо не вистачало персоналу економічних інспекцій у нових завойованих територіях, або при переході економічних органів влади у сферу відповідальності цивільної адміністрації [11]. Слід зауважити, що економічна інспекція «Зюд» з липня по вересень 1942 року була перейменована на економічну інспекцію «Б», після цього – на економічну інспекцію «Дон-Донець», і вже з лютого 1943 знову отримала назву економічної інспекції «Зюд», а економічна інспекція «Вестфалія» з липня 1942 року була названа економічною інспекцією «А», далі, з вересня цього ж року, – економічна інспекція «Кавказ» [13, с.44,52]. З метою полегшення керування економікою окупованих територій, економічні інспекції створювались з такою ж самою структурою, як і Економічний Штаб Ост. Тобто, до складу кожної економічної інспекції входили група керівництва, шеф-група La з двома відділами, W з трьома відділами та особливими командами, та М з сьомою відділами. Пізніше за участі персоналу інспекцій тилових районів груп армії було створено ще 2 економічні інспекції для Рейхскомісаріатів, які входили до їх складу [10].

Економічні інспекції були до певної міри філіями управління чотирьохрічного плану і мали виконувати завдання різних міністерств та рейхсбанку [8, с.146]. Вони отримали наступні повноваження: визначати наявність і стан складів, промислових та сільськогосподарських підприємств; забезпечувати першочергову охорону важливих господарських об'єктів; проводити якнайшвидшу відбудову і запуск промислових, транспортних і комунальних підприємств, що безпосередньо мали сприяти виконанню бойових операцій і постачанню армії; забезпечувати збір врожаю і проведенню невідкладних сільськогосподарських робіт; складати економічні характеристики окупованого району. Інспекції отримували право надавати спеціальні розпорядження до головнокомандування армії для забезпечення виконання економічних завдань [11]. При цьому інспектор був одночасно й особистим радником командуючого відповідної групи військ в економічних питаннях [16]. Обов'язком інспекції була організація введення у дію економічних команд та філій, визначення територіальних меж їх діяльності та прийняття рішень, на яких підприємствах або групах підприємств повинно бути відновлена робота [13, с.33-34].

Наступною складовою Економічного Штабу Ост були економічні команди (Wirtschaftskommando), групи IV економіки при польових комендатурах (IV

Wirtschaftsfeldkommandatur) та їх філії (Außenstellen). Вони обслуговували підприємства, групи підприємств або території, на яких була покладена головна робота по управлінню. У зв'язку з безпосередньою діяльністю команд на найважливіших економічних об'єктах до їхнього складу, при збереженні загальної структури економічної організації (тобто поділу на групи керування, М, W та La), входили також групи IV економіки при польових комендатурах з правом видання спеціальних директив, філії та особлива група «ліс та дерево» [10; 14]. Нові структурні підрозділи для економічних команд створювали необхідні умови для практичного виконання поставлених завдань, в першу чергу збереженню та постачанню до Рейху знайдених запасів сировини [11]. Економічні команди та групи IV економіки при польових комендатурах фактично були підпорядковані керівництву армії, проте спеціальні вказівки вони отримували від Економічного Штабу Ост та економічних інспекцій [8, с. 144].

27 липня 1941 року Економічному Штабу Ост та усім його підрозділам рейхсмаршалом Г. Герінгом, на підставі наказу А. Гітлера про економіку у нових окупованих східних областях від 29 червня цього ж року, було надано нове розпорядження про першочергові дії усіх економічних інстанцій. Головна увага зверталась на те, що метою економічного керівництва в окупованих східних районах є не якнайскоріше приведення у порядок усіх галузей економіки, а розбудова спочатку головних ланок при економічних галузях, найважливіших для німецької військової економіки. До них відносились зерно, олійне насіння, нафта та легкі метали, а також галузі промисловості по сільськогосподарському машинобудівництву та виробництву транспортних засобів, які мали створити сприятливі умови для успішного виконання поставлених головних завдань. Діяльність усіх інших галузей економіки приймалась до уваги тільки у тому випадку, якщо це не заважало першочерговим головним завданням, фактично вони повинні були відійти на задній план доти, поки не встановлювались німецькі інтереси у вже названих вирішальних для німецької військової економіки галузях у повному обсязі [10]. Проте, це зовсім не означало, що у інших, «неважливих» галузях економіки зупинялась будь-яка діяльність. Усі створені відділи, групи та підрозділи продовжували працювати і усіма можливими засобами, незважаючи на обмеженість необхідного фінансування, намагались якомога повніше виконати поставлені завдання, про що свідчать звіти Економічного Штабу Ост [16-21].

Кожна складова ланка Економічного Штабу Ост повинна була детально звітувати про свою діяльність на окупованій території до вищих інстанцій. Всі звіти економічних інспекцій та команд за певний період надавались штабу, який формував з них загальний звіт для подання до Штабу економічного керівництва Ост та іншим головним економічним інстанціям. Спочатку, до січня 1942 року, готувався звіт за кожні два тижні діяльності економічних органів, а з 1942 року і до кінця окупації – щомісячні. Півмісячні звіти поділялись на дві частини – короткий огляд та подробиці. У короткому огляді не більше ніж на одну сторінку робився загальний огляд найважливіших питань. Друга частина включала від 13 до 16 підрозділів, а саме: населення (з підпунктами настроїв населення та пропагандистська обробка населення), стан замирення, загальні враження щодо наявних руйнувань та можливість відбудови, робітниче впровадження та форми оплати праці, робітничі спілки, сільське господарство (з підпунктами: збір врожаю; робота по обробленню полів; скотарство та молочне господарство; зернове господарство; картопля, коренеплоди та всі інші культури; м'ясокомбінати, рибне господарство та консервна промисловість; введення сільськогосподарських фірмерів; морозильне господарство; сільськогосподарські машини), лісова промисловість, промислова економіка (з підпунктами: гірничо-промисловість, постачання палива, нафтова промисловість, газогенератори; енергетичне, газове та водне постачання; металургійна промисловість, металургійні заводи, машинобудування та металопереробні підприємства, хімічна промисловість, текстильна промисловість, шкіряна промисловість, уся остання промисловість, торгівля та ремесло), грошові, банківські та валютні справи, транспортне становище (підпункти: загальне, залізничне сполучення, вуличне сполучення, внутрішнє та морське судноплавство), зимове розквартирування східної армії, видобуток сировини та нафтової продукції, введення інстанцій Економічної організації Ост, її збитки через участь у бойових діях з червня по грудень 1941 року, різноманітні додатки. Півмісячні звіти були досить великі за обсягом (від 40 до 55 сторінок). У перших звітах було зроблено спробу найбільш детально надати інформацію по усім галузям економіки, включаючи «неважливі» ланки для головних першочергових завдань економічної організації в інтересах німецької військової економіки [18; 19]. З січня по липень 1942 року включно кожний звіт складався з короткого, головного звітів та додатків. У короткому звіті також на одну-дві сторінки робився загальний огляд стану економіки за звітний період та вказувались головні причини, що заважали роботі на окупованій території. Головний звіт розподілявся на окремі розділи, як і в півмісячних, проте вже не так детально – були ліквідовані пункти про робітничі спілки, розділ сільського господарства мав тепер тільки 3 підрозділи – загальна аграрна політика, виробництво та заготівля, з розділу промислової економіки вилучались підпункти газогенератори, машинне будівництво, метало переробні та металургійні заводи (були включені до металургійної промисловості), шкіряна промисловість, а також були додані нові розділи та підрозділи по вербуванню робітників для Рейху, військовополонені та економіка по озброєнню [18; 19; 20].

З серпня 1942 року форма звіту Економічного штабу Ост змінюється через незручність його читання та обробки для прийняття подальших розпоряджень в економічному відношенні. Так, перша частина – короткий звіт – ліквідовувався, а друга частина мала коротко інформувати про найважливіші для німецької військової економіки сфери та не перевищувати 10-12 сторінок. Статистичні та інші менш важливі дані мали бути перенесені у додатки [19]. Незважаючи на це, звіти не перестали бути менш детальними, тому що багато інформації було більш зручно оброблено та у вигляді схем та таблиць надана у додатках, обсяг яких не обмежувався [21]. Завдяки цим звітам є можливість детально розглянути економічну політику головного окупаційного економічного виконавчого органу влади.

Окремо слід звернути увагу на введення у дію монопольних товариств Ост, які фактично були складовою ланкою Економічного Штабу Ост. Дозвіл на заснування монопольних товариств Ост, як і дозвіл про продовження строку дії договору товариств, надавав виключно Г. Герінг, установчі договори яких подавались йому через Штаб економічного керівництва Ост. Монопольні товариства Ост повинні були діяти тільки певний час, тобто перехідний період, доти, поки підприємства в окупованій території не будуть передані в оренду німецьким підприємцям. Усі монопольні товариства, які діяли на окупованій східній території, повинні були щомісячно звітувати про свою діяльність Штабу економічного керівництва Ост [10].

Важливо відмітити, що Економічний Штаб Ост тісно співпрацював з іншими економічними окупаційними органами влади. Штаб та його підрозділи створювались для діяльності на територіях, що знаходились під управлінням військових. При переході областей до цивільної влади відповідні економічні команди (наприклад, економічні команди «Київ», «Дніпропетровськ» та інші) також переходили у підпорядкування цивільної адміністрації, інші економічні інстанції передавали частину свого персоналу для новостворених цивільних економічних органів влади [22, арк. 9-10]. Так, наприклад, з 1 вересня 1941 економічна інспекція Зюд передала управління економікою відповідних областей до рейхскомісаріату Україна, а економічна команда Торн перейшла під управління новоствореної економічної інспекції «Україна». Персонал з економічної інспекції Зюд в області рейхскомісаріату Україна вступав в цю економічну команду. При цьому у службових відношеннях між економічними інспекціями, командами та групами IV економіки при польових комендатурах змін не відбувалось. У питаннях про озброєння, розвідці, заготовці та постачанні сировинних запасів економічна інспекція Україна підпорядковувалась шефу Економічного Штабу Ост [10].

Як відомо, для загального керівництва східними окупованими областями 17 липня 1941 року було створено міністерство у справах окупованих територій на Сході (Ostministerium), яке очолив А. Розенберг. У своєму складі цей орган мав 3 головних відділи – політика, управління та економіка. Головний відділ по економіці розподілявся на головні групи по економічній співпраці та по харчовому утриманню та сільському господарству. До головної групи по економічній співпраці входило 6 відділів: промисловість, робоча сила, цінові та транспортні справи та лісове господарство (останнє пізніше було перетворено на окрему головну групу). Головна група по харчовому утриманню та сільському господарству мала 4 групи – аграрної політики, відділ продукції, обліку та контролю, відділ управління [4, с.97]. У зв'язку з тим, що штаб повинен був передавати економічне управління на територіях, що опинялись у глибокому тилу, до цивільних економічних органів, а також через те, що міністерство та штаб мали фактично однакові завдання в економічній сфері окупованого Сходу, ключові посади як в Економічному Штабі Ост, так і в міністерстві у справах окупованої території Сходу займали одні й ті ж самі люди: на чолі головної групи по економічній співпраці стояв доктор Г. Шльотерер, який у той же час був керівником шеф-групи W в штабі, а Ріке одночасно очолював головну групу по харчовому утриманню та сільському господарству в міністерстві у справах окупованих територій Сходу та шеф-групу La в Економічному Штабі Ост [4; 15]. Це давало змогу полегшити співпрацю та координацію дій між формально різними економічними органами влади та запобігти плутанини у діяльності різних структур в одній й тій ж сфері економіки в окупованих районах.

Таким чином, економічна експлуатація окупованої території Радянського Союзу, що тимчасово чи постійно знаходились під управлінням Вермахту, здійснювалась через чітку систему німецьких воєнно-економічних окупаційних органів влади на чолі з Економічним Штабом Ост. Він мав розгалужену структуру, що створювало сприятливі умови для виконання ним поставлених Третім Рейхом завдань. Штаб та його підрозділи охоплювали усі сфери економічної діяльності на окупованій території Сходу, що давало змогу німецькому економічному апарату найбільш повно експлуатувати захоплені області СРСР. При цьому Економічний Штаб Ост не тільки виконував розпорядження, надіслані з Берліну, але й сам мав право розробляти конкретні директиви, видавати накази та розпорядження, що мало значно підвищити продуктивність діяльності цього органу влади. На нього були покладені функції безпосередньої реалізації економічних завдань в окупованій частині Радянського Союзу, в тому числі в Україні. Протягом усієї війни він був важливою частиною загальної військово-економічної організації Ост.

Джерела та література

1. Ветров І. Г. Економічна експансія третього рейху в Україні 1941-1944 рр. – К., 2000.
2. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Париж; Нью-Йорк; Львів, 1993.
3. Brehmer, Günter. Grundzüge der staatlichen Lenkung der Industrieproduktion in der deutschen Kriegswirtschaft von 1939 bis 1945: unter besonderer Berücksichtigung der Verhältnisse in der elektrotechnischen Industrie. – 1968.
4. Dallin A. Deutsche Herrschaft in Russland 1941-1945. – Düsseldorf: Droste Verlag, 1958.
5. Eichholtz, Dietrich. Krieg und Wirtschaft: Studien zur deutschen Wirtschaftsgeschichte 1939 - 1945 / hrsg. von - Berlin: Metropol, 1999.
6. Werpup, Josef. Ziele und Praxis der deutschen Kriegswirtschaft in der Sowjetunion: 1941 bis 1944; dargestellt an einzelnen Industriezweigen. – 1992.
7. Скоробогатов А. В. Харків у часи німецької окупації (1941-1943). – Харків, 2004.
8. Gerlach Ch. Kalkulierte Morde: Die deutsche Wirtschafts- und Vernichtungspolitik in Weißrussland 1941 bis 1944. – Hamburg, 2000.
9. Преступные цели – преступные средства. Документы об оккупационной политике фашистской Германии на территории СССР (1941-1944 гг.). – М., 1985.
10. Bundesarchiv/Militärarchiv (далі: BA/MA) RW 31/11.
11. BA/MA RW 31/89.
12. Schustereit H. Planung und Aufbau der Wirtschaftsorganisation Ost vor dem Russlandfeldzug – Unternehmen "Barbarossa" 1940/41 // Vierteljahresschicht für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte, 70 Band, Heft 1, Wiesbaden, 1983. – S. 50-70.
13. Die deutsche Wirtschaftspolitik in den besetzten sowjetischen Gebieten 1941-1943: der Abschlussbericht des Wirtschaftsstabes Ost und Aufzeichnungen eines Angehörigen des Wirtschaftskommandos Kiew / hrsg. und eingeleitet von Rolf-Dieter Müller. – Boppard am Rhein, Boldt, 1991.
14. BA/MA RW 31/1013.
15. BA/MA RW 31/971.
16. BA/MA RW 31/12.
17. BA/MA RW 31/14.
18. BA/MA RW 31/47.
19. BA/MA RW 31/48.
20. BA/MA RW 31/51.
21. BA/MA RW 31/50.
22. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф.3206. – Оп. 1. – Спр. 83.

Summary

This article deals with the attempt to investigate the stages of creation and the structure of this organizational unit within the framework of the activity of control elements in all the occupied areas of the USSR. The author outlined the structure of the staff and analyzed the basic functions of its subdivisions. The article is written on the basis of archive documents and materials of the military archive of the FRG, among which some are put into the scientific operation for the first time.

В. В. Марчук

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ОСОБИСТИХ ПІДСОБНИХ ГОСПОДАРСТВ В РАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД

Визначення соціально-економічної сутності і ролі особистих підсобних господарств в радянський період виступало досить важливим чинником, що впливав на їх об'єктивне становище. Адже саме вивчення теоретичних аспектів існування ОПГ як соціально-економічного явища в кінцевому рахунку формувало відношення до них влади та визначало форми і напрямки державного регулювання особистого сектору сільськогосподарського виробництва.

Варто зазначити, що з початку 30-х років, коли ОПГ виникли як соціальне явище, і до самого розпаду СРСР радянські еліти так і не сформували сталого бачення цих важливих теоретичних аспектів, що в кінцевому рахунку і зумовили численні хиби в державній аграрній політиці. Наукове сприйняття особистих підсобних господарств завжди мало на увазі крім чисто економічних підходів до їх оцінки, в першу чергу, ідеологічний бік справи.

Наукова думка була спрямована на обґрунтування ідеологічного постулату про вирішальну роль і безумовні переваги колгоспно-радгоспного сектору виробництва [1, с.35; 2, с.63], а також акцентувала увагу головним чином на позитивних сторонах соціально-економічного життя країни, применшуючи труднощі і прорахунки в державному регулюванні соціальних і економічних процесів.